

WOJCIECH WNUK

PODMIOTY UPRAWNIONE DO UZYSKANIA STATUSU ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO

Ustawodawca unormował kompleksowo pozycje sektora pozarządowego w dwóch aktach prawnych: ustawie z dnia 24 IV 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹ oraz ustawie z dnia 24 IV 2003 r. Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie², wprowadzając do polskiego systemu prawnego nową instytucję – organizację pożytku publicznego, której przyznano wiele przywilejów³. Katalog podmiotów, które mogą się ubiegać o uzyskanie tego statusu, określa art. 3 u.dz.p.p., znajdują się w nim organizacje pozarządowe, kościelne osoby prawne i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.

1. POJĘCIE ORGANIZACJI POZARZĄDOWEJ

Ustrojowym fundamentem dla tworzenia i funkcjonowania organizacji pozarządowych są normy stanowione przez art. 12 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁴, który gwarantuje wolność tworzenia

Mgr WOJCIECH WNUK – doktorant Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL; adres do korespondencji: wwnuk.neo@wp.pl

¹ Dz.U. nr 96, poz. 873 ze zm. (dalej u.dz.p.p.).

² Dz.U. nr 96, poz. 874 ze zm.

³ Zob. szerzej o statusie organizacji pożytku publicznego: M. G u ś, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Poradnik dla samorządów*, Warszawa 2004; R. S k i b a, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Poradnik dla organizacji pozarządowych*, Warszawa 2004; H. C i o c h, *Organizacje pożytku publicznego i wolontariat – nowe regulacje prawne*, „Rejent”, 2003, nr 10, s. 10-19.

⁴ Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.

i działania stowarzyszeń⁵, ruchów obywatelskich i innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji⁶. Jednocześnie ustawa zasadnicza zawiera wymogi, które muszą respektować organizacje pozarządowe: jawności członkostwa i struktur organizacyjnych, zakaz stosowania totalitarnych metod i praktyk działania, niepropagowanie nienawiści rasowej lub narodowościowej oraz wpływania na politykę za pomocą przemocy⁷. Wolność ta może być ograniczona jedynie przez sąd, i to tylko wtedy, gdyby cele lub działalność organizacji były sprzeczne z Konstytucją lub ustawą⁸.

Po raz pierwszy termin „organizacja pozarządowa” został zastosowany przez ustawodawcę w art. 36 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych⁹. Zgodnie z art. 2 pkt 3 tej ustawy do organizacji pozarządowych zaliczono: stowarzyszenia, związki, izby oraz organizacje pracodawców i pracobiorców. Definicja ta była więc niezupełna, ponieważ nie znalazły się w niej fundacje.

W potocznym znaczeniu organizacja pozarządowa to podmiot niezależny od władz publicznych. Organizacja jest określana również innymi przymiotnikami: organizacja *non-profit*, wolontarystyczna, społeczna¹⁰, trzeci sektor¹¹.

W prawie wspólnotowym nie ma, jako takiego, pojęcia organizacji pozarządowej, ale regulacje dotyczące trzeciego sektora znajdują się w art. 138 i 139 TWE dotyczące dialogu społecznego oraz art. 257 TWE powołującym Komitet Ekonomiczno-Społeczny¹². Temu zagadnieniu zostały poświęcone

⁵ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 2001, nr 79, poz. 855 ze zm.); zob. szerzej: M. C h m a j, *Wolność zrzeszania się*, w: W. S k r z y d ł o (red.), *Wolność i prawa polityczne*, t. III, Kraków 2002, s. 51-113.

⁶ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (Dz.U., nr 21, poz. 97 ze zm.).

⁷ Art. 13 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

⁸ Art. 12, 13, 58 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

⁹ Dz.U. nr 123, poz. 776 ze zm.

¹⁰ W niektórych aktach prawnych ustawodawca stosuje pojęcie „organizacja społeczna”, pochodzące z okresu Polski ludowej, które określa takie same podmioty, jak pojęcie „organizacja pozarządowa”, lecz w tamtych czasach, te podmioty były ściśle uzależnione od władz państwowych i dlatego obecnie stosuje się pojęcie „organizacja pozarządowa” (zob. 47, 49 i 49 a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny – Dz.U. nr 88, poz. 553 ze zm.; rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 listopada 2000 r. w sprawie określenia wykazu organizacji społecznych uprawionych do działania przed sądem lub w imieniu obywateli; art. 8, 61-63, 87 § 3 i 462 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego – Dz.U. nr 43, poz. 296 ze zm.).

¹¹ Zob. http://www.pozytek.gov.pl/?document=380&main_template=main z 21 VII 2005 r.

¹² Artykuł ten po zmianie przez Traktat z Nicei stanowi, że w skład Komitetu wchodzi przedstawiciele różnych grup społecznych i gospodarczych tworzących społeczeństwo obywatelskie.

dwie deklaracje Komisji Europejskiej: *Promowanie organizacji społecznych i fundacji w Europie*¹³ oraz *Komisja Europejska i organizacje pozarządowe: budowanie silniejszego partnerstwa z 18 stycznia 2000 r.*¹⁴. Komisja Europejska omówiła również pozycję organizacji *non-profit* w tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego w *Białej Księdze na temat rządzenia*¹⁵.

Najpełniejsza prawna definicja organizacji pozarządowej znajduje się w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁶. Zgodnie z nią organizacjami pozarządowymi są osoby prawne lub jednostki nie posiadające osobowości prawnej, utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia. Nie mogą one należeć do sektora finansów publicznych ani działać w celu osiągnięcia zysku¹⁷.

1.1 PRZESŁANKI NEGATYWNE

Dwie przesłanki negatywne w powyższej definicji nawiązują do terminologii ustawy o finansach publicznych¹⁸. Zgodnie z pierwszą z nich nie mogą to być podmioty należące do sektora finansów publicznych, czyli te, które wchodzi do pierwszego sektora, nazywanego również publicznym. Katalog jednostek należących do tego sektora zawarty jest w art. 4 ustawy o finansach publicznych¹⁹.

¹³ *Promoting the role of Voluntary organizations and Foundations in Europe* (COM/97/0241 final).

¹⁴ *The Commission and non-governmental organizations: building a stronger partnership* (COM/2000/11 final).

¹⁵ *White Paper on European Governance* (COM/2001/428 final) zob. http://www.pozytek.gov.pl/?document=384&main_template=main z 21 VII 2005 r.

¹⁶ Dz.U. nr 96, poz. 873 ze zm.

¹⁷ Zgodnie z art. 3 ust. 2 u.dz.p.p.

¹⁸ Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz.U. nr 249, poz. 2104 ze zm.). Zob. I. S z a n i a w s k a, *Zakres podmiotowy pojęcia „organizacja pozarządowa”*, „Służba Pracownicza”, 2005, nr 2, s. 25.

¹⁹ Przede wszystkim są to, co jest sprawą oczywistą, organy: władzy publicznej, administracji rządowej, kontroli państwowej i ochrony prawa oraz sądy i trybunały, a także jednostki samorządu terytorialnego i ich organy oraz związki. Następnie zaliczamy do tego sektora: jednostki budżetowe, zakłady budżetowe i gospodarstwa pomocnicze jednostek budżetowych. Do tego sektora zalicza się również: państwowe i samorządowe fundusze celowe, państwowe szkoły wyższe, jednostki badawczo-rozwojowe, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, państwowe lub samorządowe instytucje kultury, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i zarządzane przez nie fundusze; Narodowy Fundusz Zdrowia; Polską Akademię Nauk i tworzone przez nią jednostki organizacyjne; państwowe lub

Pomocą w interpretacji określenia „jednostka nie działająca w celu osiągnięcia zysku” jest przepis art. 176 wspomnianej ustawy²⁰. Prawo finansowe utożsamia zysk z dochodem. W jednej ze swoich uchwał Sąd Najwyższy stwierdził, że konieczną cechą charakteryzującą działalność gospodarczą jest jej podporządkowanie regułom opłacalności i zysku²¹. Nie mieści się w tym zakresie zysk polegający na odniesieniu sukcesu w realizacji celów organizacji dzięki zgromadzeniu odpowiednich środków finansowych. Organizacje *non-profit* są nastawione na ten swego rodzaju „zysk”²², polegający na gromadzeniu funduszu niezbędnych do realizacji celów statutowych, poprzez stosowanie różnych metod marketingu, fundraisingu oraz managementu²³. Działalność taka nie jest jednak tożsama z działalnością gospodarczą, czyli zarobkową działalnością wytwórczą, usługową, handlową, budowlaną oraz zajmowaniem się poszukiwaniem, eksploatacją i rozpoznawaniem zasobów naturalnych, wykonywaną w sposób zorganizowany i ciągły²⁴.

Podmioty prowadzące działalność gospodarczą to przedsiębiorcy, którzy – jeśli są osobami prawnymi – aby legalnie funkcjonować, muszą zostać wpisani do Krajowego Rejestru Sądowego²⁵. Wpisanie wyłącznie do rejestru

samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych, z wyłączeniem przedsiębiorstw, banków i spółek prawa handlowego.

²⁰ „Podmioty niezaliczone do sektora finansów publicznych i nie działające w celu osiągnięcia zysku mogą otrzymywać z budżetu jednostki samorządu terytorialnego dotacje na cele publiczne związane z realizacją zadań tej jednostki”.

²¹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1991 r. (III CZP 40/91 – OSNCP 1992, poz. 17).

²² Zob. I. K o v a c s, *Edukacja i marketing – dwa filary dobrego działania organizacji pozarządowych*, w: *Organizacje pozarządowe w krajach rozwijających się i Europie Wschodniej*, red. E. Puchnarewicz, Warszawa 2003, s. 52.

²³ Są to pojęcia przejęte z doktryny anglo-amerykańskiej dotyczące „trzeciego sektora”: management – oznacza zarządzanie, czyli wszelkie formy i metody wykorzystywania zasobów posiadanych przez organizację do osiągnięcia celu, zob. tamże, s. 51; fundraising – to gromadzenie zasobów finansowych i materialnych, zob. tamże, s. 52; marketing – planowanie i realizowanie wszystkich działań odnoszących się do odbiorców usług, obejmuje wiedzę o nich, umożliwiającą dostarczenie najlepiej dostosowanych do ich potrzeb produktów i usług, zob. tamże s. 54-55; R. K o c h, *Słownik zarządzania i finansów. Narzędzia, terminy, techniki od A do Z*, Kraków 1997, s. 138.

²⁴ Art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. nr 173, poz. 1807 ze zm.).

²⁵ Zgodnie z art. 36 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 2001, nr 17, poz. 209 ze zm.) do rejestru przedsiębiorców wpisuje się: spółki prawa handlowego, czyli spółki osobowe (tj. spółki jawne, partnerskie, komandytowe, komandytowo-akcyjne) oraz spółki kapitałowe (tj. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjne);

przedsiębiorców uniemożliwia, zgodnie ze stanowiskiem Ministra Pracy i Polityki Społecznej, posiadanie przez taki podmiot statusu organizacji pozarządowej i związanych z nim uprawnień²⁶.

Stanowisko to nie zostało poparte przez Sąd Najwyższy, który uznał, że spółka kapitałowa może być organizacją pozarządową i otrzymać status organizacji pożytku publicznego²⁷. Nie ma wątpliwości, że spółki kapitałowe w większości przypadków są zakładane, by przynosić zysk, więc ze swej natury nie są organizacjami pozarządowymi, ale z drugiej strony ustawodawca dopuścił możliwość tworzenia spółek, w każdym celu prawnie dopuszczonym, więc również w celu, który nie polega bezpośrednio na osiągnięciu zysku²⁸. Może więc powstać spółka, która ma zapisane w statucie lub umowie, że nie działa w celu osiągnięcia zysku, lecz podejmuje inne przedsięwzięcia, np. tworzenie zbiorów literatury, kolekcjonowanie dzieł sztuki, prowadzenie badań patentowych, prowadzenie działalności badawczo-rozwojowej, charytatywnej²⁹. Doktryna prawa handlowego nie traktuje takiej spółki jak przedsiębiorcy pomimo wpisania do rejestru przedsiębiorców³⁰. Należy ją uznać za organizację pozarządową, ponieważ spełnia dwa niezbędne warunki, czyli nie należy do sektora publicznego i nie działa w celu osiągnięcia zysku³¹. Wyłącznie spółka kapitałowa *non-profit* może ubiegać się o nadanie statusu organizacji pożytku publicznego³².

spółdzielnie; przedsiębiorstwa państwowe; jednostki badawczo-rozwojowe; przedsiębiorstwa zagraniczne; towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych.

²⁶ Zob. Stanowisko Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie uznawania spółek prawa handlowego za organizacje pozarządowe z dnia 29 listopada 2005 r.

²⁷ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2006 r. (sygn. III CZP 122/05). W uchwale tej Sąd Najwyższy, odpowiadając na pytanie jednego z sądów II instancji, stwierdził, że Warmińsko-Mazurska Agencja Rozwoju Regionalnego, będąca spółką akcyjną, może się starać o status organizacji pożytku publicznego. Zob. G. M a k o w s k i, „Rachunkowość stowarzyszeń, fundacji, organizacji non-profit”, 2006, nr 2, s. 4.

²⁸ Art. 151 § 1 oraz art. 301 § 1 ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks Spółek Handlowych (Dz.U. nr 94, poz. 1037 ze zm.).

²⁹ Zob. szerzej *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do artykułów 151-300*, t. II, red. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, Warszawa 2002, s. 10-11; tamże, t. III, s. 14.

³⁰ Zob. M. A r c z e w s k a, P. S t e c, *Spółki prawa handlowego nie powinny mieć możliwości uzyskania statusu organizacji pożytku publicznego*, http://wiadomosci.ngo.pl/view/files.FileSearchResult?res_id=107920 z 3 III 2006 r.

³¹ Zob. J. K o p y t a, *Komu status organizacji pożytku publicznego?*, „Rzeczpospolita”, nr 237 z 10 X 2005 r.

³² Zob. A. C e g l a r s k i, *Organizacja pożytku publicznego*, Warszawa 2005, s. 27; N. K o w a l, *Tworzenie i rejestracja organizacji pożytku publicznego. Komentarz do art. 1-27*

Rozwiązanie takie jest zgodne z obowiązującymi regulacjami prawnymi, ale pojawiają się obawy, że mogą wystąpić nadużycia. Spółka taka bowiem uzyskuje wiele przywilejów fiskalnych, może się łatwiej promować, nabywać nieruchomości od jednostek samorządu terytorialnego, mogą na jej rzecz wykonywać świadczenia wolontariusze – to wszystko może prowadzić do pojawienia się praktyk nieuczciwej konkurencji³³. W celu uniknięcia takiej sytuacji pojawił się postulat dokonania nowelizacji ustawy o działalności pożytku publicznego poprzez dodanie do art. 3 ust. 3¹ w brzmieniu: „Przepisów ustawy nie stosuje się do spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnych, z zastrzeżeniem ust. 4, pkt 6”³⁴. Przepis ten uniemożliwiłby skutecznie uzyskanie przez spółkę *non-profit* statusu pożytku publicznego, jednocześnie pozostawiłby bez zmian status tzw. sportowych spółek akcyjnych, na rzecz których wolontariusze mogliby wykonywać świadczenia³⁵. Inne proponowane rozwiązanie to przyjęcie wspólnej regulacji dla wszystkich spółek, zarówno kapitałowych, jak i działających na podstawie przepisów o kulturze fizycznej, poprzez wyłączenie możliwości stosowania wobec nich działu dotyczącego działalności pożytku publicznego. Rozwiązanie to ma poważny mankament, ponieważ umożliwia wykonywanie świadczeń przez wolontariuszy na rzecz spółki kapitałowej³⁶. Proponowane zmiany mają ograniczyć zasięg podmiotowy pojęcia organizacji pozarządowej i przywrócić czytelny podział pomiędzy sferą *non-profit* a sferą biznesu, jednocześnie nie mają na celu wyeliminowania spółek *non-profit* z obrotu prawnego.

Należy jednak zauważyć, że w wielu państwach Europy Zachodniej intensywnie rozwija się przedsiębiorczość społeczna³⁷, która działa w ramach

ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Kraków 2005, s. 24. Pierwszą spółką kapitałową, która otrzymała status organizacji pożytku publicznego, był Ośrodek Terapeutyczno-Wypoczynkowy „TIME – OUT” sp. z o. o. z siedzibą w Przedziedzy, która prowadzi działalność pożytku publicznego, między innymi w formie opieki całkowitej dla dzieci i młodzieży, opiekę wychowawczo-społeczną, poradnię psychologiczną i pedagogiczną, a także prowadzi działalność paramedyczną (Postanowienie Sądu Rejonowego we Wrocławiu, XI Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego z dnia 21 czerwca 2004 r., sygn. sprawy 3822/04/477).

³³ Zob. J. R u s z e w s k i, *Organizacja pożytku publicznego*, „Państwo i Prawo”, 2005, z. 7, s. 88.

³⁴ A r c z e w s k a, S t e c, *Spółki prawa handlowego nie powinny mieć możliwości*.

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ Zob. E. L e ś, *Europejskie doświadczenia w sprawie przedsiębiorczości społecznej na przykładzie Włoch i Finlandii*, w: *Pomoc społeczna. Od klientyzmu do partycypacji*, red. E. Leś, Warszawa 2002-2003, s. 381-393.

„trzeciego sektora”, kierując się przy tym zasadami właściwymi dla biznesu. Przedsiębiorczość społeczna odróżnia się od dotychczasowego modelu przyjętego w „trzecim sektorze” stosowaniem nowych metod organizacji produkcji świadczeń i usług społecznych oraz nowej relacji z biznesem. Przedsiębiorczość społeczna charakteryzuje się stałą aktywnością związaną z produkcją i sprzedażą dóbr i usług. Przedsiębiorstwa takie są tworzone dobrowolnie przez grupy obywateli i przez nich zarządzane, ponoszą ryzyko ekonomiczne w prowadzeniu działalności, mogą otrzymywać dotacje ze środków publicznych, mogą zatrudniać zarówno pracowników, jak i wolontariuszy, służą rozwojowi wspólnoty lokalnej lub wybranej zbiorowości, ich zarządzanie oparte na zasadzie: jedno miejsce, jeden głos oraz ograniczona dystrybucja zysków³⁸.

Ustawodawca dopuszcza możliwość prowadzenia działalności gospodarczej przez fundację³⁹, z możliwością założenia przez nią jednoosobowej spółki kapitałowej, co stanowi najbezpieczniejszą formę prowadzenia działalności gospodarczej⁴⁰. Fundacje więc mogą powoływać, jeśli stanowi tak ich statut, spółki kapitałowe *non-profit*, które na gruncie obecnie obowiązujących przepisów mogą otrzymać status organizacji pożytku publicznego lub współtworzyć przedsiębiorstwa społeczne. Konieczne staje się więc uregulowanie w osobnej ustawie kwestii związanych z przedsiębiorczością społeczną w celu zdynamizowania rozwoju tej formy działalności „trzeciego sektora” w Polsce.

Nie można natomiast zaliczyć do organizacji pozarządowych różnego rodzaju spółdzielni, czyli dobrowolnych zrzeszeń nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzą wspólną działalność gospodarczą⁴¹. Chociaż mogą one prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich środowiska, jednak stanowi to tylko działalność fakultatywną⁴². Szczególnym rodzajem spółdzielni wyodrębnionym ze względu na jej cel, który polega na „zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych i innych potrzeb członków oraz ich rodzin, przez dostarczanie członkom

³⁸ Zob. tamże, s. 384-386.

³⁹ Art. 5 ust. 5 ustawy o fundacjach.

⁴⁰ Zob. szerzej J. F. G a j e w s k i, *Działalność statutowa i gospodarcza fundacji typu not for profit*, „Studia Prawnoustrojowe”, 2003, nr 2, s. 81-88.

⁴¹ Zgodnie z art. 1 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz.U. 1995, nr 54, poz. 288 z późn. zm.).

⁴² Zgodnie z art. 1 § 2 Prawo spółdzielcze.

samodzielnych lokali mieszkalnych lub domów jednorodzinnych, a także lokali o innym przeznaczeniu”, jest spółdzielnia mieszkaniowa⁴³. Spółdzielnia mieszkaniowa może także realizować inny cel, obok głównego⁴⁴, jednak w sposób bardzo ograniczony, gdyż nierealizowanie celu głównego jest przesłanką do przymusowej jej likwidacji⁴⁵. Podobnie jak spółki kapitałowe spółdzielnie uzyskują osobowość prawną, gdy zostaną wpisane do rejestru przedsiębiorców. Specyficzną spółdzielczą osobą prawną są spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, które wprawdzie prowadzą działalność niezarobkową⁴⁶, jednak ich działalność finansowa ograniczona jest jedynie do ich członków⁴⁷, co uniemożliwia im uzyskanie statusu organizacji pożytku publicznego.

Odmienny charakter mają spółdzielnie socjalne⁴⁸, których głównym celem jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa. Opierają się one na pracy swych członków, czyli osób bezrobotnych, niepełnosprawnych w celu ich zawodowej i społecznej integracji⁴⁹. Mogą otrzymać pomoc finansową ze środków publicznych⁵⁰; ułatwiono im także procedurę rejestracji⁵¹. W Polsce, opierając się na wzorcach państw zachodnich, z powodzeniem taką działalność prowadzi Fundacja Pomocy Wzajemnej „BARKA” z Poznania, która tworzy spółdzielnie socjalne zajmujące się usługami intrologatorskimi,

⁴³ Art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz.U. 2003, nr 119, poz. 1116 ze zm.).

⁴⁴ Art. 1 ust. 6 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych.

⁴⁵ Art. 114 § 1 pkt 1 Prawa spółdzielczego w związku z art. 1 ust. 7 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych; zob. szerzej: P. Z a k r z e w s k i, *Cel spółdzielni*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, 2005, nr 1, s. 49-91.

⁴⁶ Zgodnie z art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. 1996, nr 1, poz. 2 ze zm.).

⁴⁷ Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych celem głównym spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych jest gromadzenie środków pieniężnych wyłącznie swoich członków, udzielanie im pożyczek i kredytów, przeprowadzanie na ich zlecenie rozliczeń finansowych oraz pośrednictwo przy zawieraniu umów ubezpieczeniowych.

⁴⁸ Spółdzielnia socjalna to nowa forma przedsiębiorczości popularna w stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, działająca *non-profit*, zazwyczaj zatrudniająca mniej niż 10 osób, zob. szerzej: <http://imik.wip.pw.edu.pl/innowacje21/strona10.htm> z 7 III 2006 r.

⁴⁹ Zob. art. 203 a i 203 b § 1 Prawo spółdzielcze.

⁵⁰ Zob. art. 17 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. nr 122, poz. 1143 ze zm.).

⁵¹ Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 26 października 2004 r. w sprawie wzorów dokumentów niezbędnych do utworzenia spółdzielni socjalnej (Dz.U. nr 240, poz. 2412).

krawieckimi, stolarskimi, przewozowymi (ryksze) oraz Krakowska Fundacja Hamlet, która zaangażowała osoby z zaburzeniami psychicznymi do bieżącej pracy w galerii sztuki i kawiarni Cafe Hamlet⁵².

Konieczne jest określenie w odrębnej ustawie zasad funkcjonowania spółdzielni socjalnych jako organizacji pozarządowych, m.in. w celu zapewnienia im przywilejów fiskalnych, umożliwienia realizowania zadań zleconych przez administrację publiczną, wykonywania świadczeń przez wolontariuszy na rzecz spółdzielni socjalnej, zwolnienie z opłaty za wpis do Krajowego Rejestru Sądowego oraz opłaty za ogłoszenie tego wpisu w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym”⁵³.

1.2. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE POZBAWIONE PRAWA DO UZYSKANIA STATUSU ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO

Ustawa o działalności pożytku publicznego rozróżnia dwa rodzaje organizacji pozarządowych: te, wobec których nie stosuje się przepisów działu II ustawy, czyli dotyczących działalności pożytku publicznego, co wyklucza możliwość otrzymania przez nie statusu organizacji pożytku publicznego, oraz te, które w pełni korzystają z regulacji tej ustawy. Katalog zawierający grupy podmiotów, które nie mogą otrzymać statusu organizacji pożytku publicznego, jest zamknięty i zawiera podmioty, które wprawdzie nie należą do sektora rządowego, ale ze względu na ich szczególny charakter są z nim ściśle związane⁵⁴. Do tych podmiotów stosuje się dział I, który dotyczy współpracy z organami administracji publicznej, oraz dział III – o wolontariacie, chociaż posiadanie przez te podmioty statusu organizacji pozarządowej nie jest jednoznaczne⁵⁵.

Dotyczy to przede wszystkim partii politycznych⁵⁶ oraz fundacji założonych przez te partie. W polskim systemie prawnym powstanie i rejestracja, kwestie związane z strukturą i zasady działalności oraz sposób finansowania

⁵² Zob. szerzej P. Chodyra, A. Trzecicki, *Kilka kroków w kierunku spółdzielni socjalnych*, „Polityka Socjalna”, 2006, nr 1, s. 63-74.

⁵³ Dnia 24 marca 2006 r. Sejm przyjął projekt ustawy o spółdzielniach socjalnych, zob. http://www.mps.gov.pl/index.php?gid=339&news_id=357 z 30 III 2005 r.

⁵⁴ Zob. art. 3 ust. 4 u.dz.p.p.

⁵⁵ Por. M. Rymsza, A. Hryniewicka, P. Derwich, *Zasada pomocniczości państwa w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, w: *Współpraca sektora obywatelskiego z administracją publiczną*, red. M. Rymsza, Warszawa 2004, s. 172.

⁵⁶ Art. 11 ust. 1 Konstytucji RP umożliwia partiom politycznym wpływanie metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa.

partii politycznych uregulowane są szczegółowo w odrębnej ustawie⁵⁷. Posiadanie statusu organizacji pozarządowej przez partie polityczne oraz założone przez nie fundacje podlega ustawowym ograniczeniom⁵⁸.

Wyłączenie od stosowania działu II ustawy obejmuje także liczne i o dużym oddziaływaniu społecznym organizacje pozarządowe, które skupiają zarówno pracowników, jaki i pracodawców, czyli związki zawodowe⁵⁹ i ich jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną, ogólnokrajowe związki międzybranżowe, ogólnokrajowe zrzeszenia międzybranżowe oraz organizacje pracodawców⁶⁰, związki pracodawców, federacje i konfederacje związków pracodawców. Ograniczenie to stosuje się również do samorządów zawodowych⁶¹.

⁵⁷ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych (Dz.U. 2001, nr 79, poz. 857 ze zm.).

⁵⁸ Zob. art. 2 ust. 1 pkt 18. ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. nr 99, poz. 1001 ze zm.), który w definicji ustawowej organizacji pozarządowej wyklucza partie polityczne i utworzone przez nie fundacje.

⁵⁹ Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz.U. 2001, nr 79, poz. 854).

⁶⁰ Art. 59 ust. 2 Konstytucji RP zapewnia związkom zawodowym i organizacjom pracodawców prawo do rokowań, zwłaszcza w celu rozwiązywania sporów zbiorowych, oraz do zawierania układów zbiorowych i innych porozumień. Do tego związki zawodowe, zgodnie z art. 59 ust. 3 Konstytucji RP mają prawo organizowania strajków pracowniczych i innych protestów w granicach określonych ustawowo. Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców (Dz.U. nr 55, poz. 235 ze zm.).

⁶¹ Szczególną pozycję mają zgodnie z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP samorzady zawodowe zawodów zaufania publicznego, które wykonują określone zadania publiczne, sprawując pieczę nad należytym wykonaniem tych zawodów. Obecnie ustawowo uregulowany został status następujących samorządów (korporacji) zawodowych: adwokatów – ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz.U. nr 16, poz. 124 ze zm.); radców prawnych – ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. nr 19, poz. 145 ze zm.); notarialny – ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Dz.U. nr 22, poz. 91 ze zm.); komorniczy – ustawa z dnia 29 lipca 1997 r. o komornikach sądowych (Dz.U. nr 133, poz. 882); lekarzy i lekarzy stomatologów – ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o izbach lekarskich (Dz.U. nr 30, poz. 158 ze zm.); pielęgniarek i położnych – ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych (Dz.U. nr 41, poz. 178 ze zm.); aptekarzy – ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich (Dz.U. nr 41, poz. 179 ze zm.); lekarsko-weterynaryjny – ustawa z dnia 21 grudnia 1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych (Dz.U. 1991, nr 8, poz. 27 ze zm.); rzeczników patentowych – ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych (Dz.U. nr 49, poz. 509 ze zm.); biegłych rewidentów – ustawa z dnia 13 kwietnia 1994 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie (Dz.U. 2001, nr 121, poz. 592 ze zm.); doradców podatkowych – ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym (Dz.U. nr 102, poz. 475 ze zm.); architektów, inżynierów budownictwa, urbanistów – ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządzie zawodowym archi-

Z powodu szczególnego charakteru fundatorów wyłączone są fundacje, których jedynym fundatorem jest Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego oraz fundacje utworzone przez partie polityczne, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej albo majątek tej fundacji nie jest w całości mieniem państwowym, komunalnym lub pochodzącym z finansowania środkami publicznymi w rozumieniu ustawy o finansach publicznych lub fundacja prowadzi działalność statutową w zakresie nauki, zwłaszcza na rzecz nauki⁶².

1.3. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE BĘDĄCE OSOBAMI PRAWNYMI Z PRAWEM DO UZYSKANIA STATUSU ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO

Inne organizacje pozarządowe mogą w pełni korzystać z przywilejów gwarantowanych im przez ustawę o działalności pożytku publicznego. Należą do nich różnego rodzaju stowarzyszenia⁶³ i ich jednostki terenowe posiadające osobowość prawną, związki stowarzyszeń⁶⁴ oraz fundacje⁶⁵, organizacje branżowe, które skupiają rolników, czyli kółka rolnicze⁶⁶, rolnicze zrzeszenia branżowe⁶⁷, związki rolników, kółek i organizacji rolniczych⁶⁸,

tektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów (Dz.U. 2001, nr 5, poz. 42 ze zm.); diagnostów laboratoryjnych – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej (Dz.U. nr 100, poz. 1083 ze zm.); psychologów – ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Dz.U. nr 73, poz. 163 ze zm.).

⁶² W szczególności Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej.

⁶³ Zgodnie z art. 1 Prawo o stowarzyszeniach są to dobrowolne, samorządne, trwale zrzeszenia o celach niemajątkowych, samodzielnie określają swoje cele, program działania i struktury organizacyjne oraz uchwalają akty wewnętrzne dotyczące ich działalności.

⁶⁴ Zgodnie z art. 22 Prawo o stowarzyszeniach związek stowarzyszeń mogą założyć co najmniej trzy stowarzyszenia.

⁶⁵ Zgodnie z art. 1 ustawy o fundacjach mogą być ustanowione do realizacji zgodnych z podstawowymi interesami Rzeczypospolitej Polskiej celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, zwłaszcza takich, jak: ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska i zabytków.

⁶⁶ Zgodnie z art. 15-21 ustawa z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (Dz.U. nr 32, poz. 217 ze zm.) są to dobrowolne, niezależne i samorządne społeczno-zawodowe organizacje rolników indywidualnych, reprezentujące całościowo ich interesów zawodowych i społecznych.

⁶⁷ Zgodnie z art. 23-26 powyższej ustawy są to dobrowolne, niezależne i samorządne społeczno-zawodowe organizacje rolników indywidualnych, reprezentujące i broniące praw oraz interesów rolników indywidualnych specjalizujących się w określonej gałęzi produkcji roślinnej lub zwierzęcej.

⁶⁸ Zgodnie z art. 27-30 powyższej ustawy są dobrowolnymi niezależnymi i samorządnymi

związki rolniczych zrzeszeń branżowych⁶⁹, związki zawodowe rolników indywidualnych.

W tej grupie znajdują się posiadające wielowiekową tradycję cechy rzemieślnicze⁷⁰, izby rzemieślnicze⁷¹, Związek Rzemiosła Polskiego⁷².

Status organizacji pozarządowej mają także: zrzeszenia handlu i usług, zrzeszenia transportu, ogólnokrajowe reprezentacje zrzeszeń handlu i usług, ogólnokrajowe reprezentacje zrzeszeń transportu, inne organizacje przedsiębiorców, organizacje, o których mowa w ustawie z dnia 30 maja 1989 r. o samorządzie zawodowym niektórych przedsiębiorców⁷³, izby gospodarcze⁷⁴, co obejmuje także Krajową Izbę Gospodarczą.

zrzeszeniami kółek rolniczych, rolniczych zrzeszeń branżowych oraz innych społecznych i gospodarczych organizacji rolników.

⁶⁹ Zgodnie z art. 31 powyższej ustawy zrzeszają wyspecjalizowane w określonej bądź pokrewnej gałęzi produkcji roślinnej lub zwierzęcej zrzeszenia branżowe.

⁷⁰ Zgodnie z art. 9 ustawa z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle (Dz.U. 2002, nr 112, poz. 979 ze zm.) są to społeczno-zawodowe i gospodarcze organizacje zrzeszające na zasadzie dobrowolności rzemieślników. Najważniejszymi funkcjami cechu jest wzmacnianie więzi środowiskowych, postaw zgodnych z zasadami etyki i godności zawodu, prowadzenie działalności społeczno-organizacyjnej, kulturalnej, edukacyjnej i ekonomicznej na rzecz swoich członków oraz reprezentowanie ich interesów przed organami administracji i sądów.

⁷¹ Zgodnie z art. 11 powyższej ustawy to społeczno-zawodowe organizacje skupiające na zasadzie dobrowolności cechy i spółdzielnie rzemieślnicze, rzemieślników nienależących do cechów oraz inne jednostki. Najważniejszym zadaniem izb jest reprezentowanie zrzeszonych organizacji przed organami administracji, udzielanie pomocy instruktażowo-doradczej oraz prowadzenie egzaminów kwalifikacyjnych.

⁷² Zgodnie z art. 12 powyższej ustawy to ogólnopolska reprezentacja cechów, izb i spółdzielni rzemieślniczych. Podstawową funkcją Związku jest zagwarantowanie pomocy zrzeszonym w nim organizacjom w realizacji celów statutowych, rozwijanie aktywności społeczno-zawodowych oraz reprezentowanie interesów rzemiosła w kraju i za granicą.

⁷³ Dz.U. nr 35, poz. 194 ze zm. Ustawa reguluje zasady ich funkcjonowania, stanowiąc, że ich celem jest umocnienie więzi środowiska, postaw zgodnych z zasadami etyki i godności zawodu, a także prowadzenie na rzecz członków działalności kulturalnej, oświatowej, socjalnej, zakładanie i prowadzenie kas oraz funduszy zapomogowo-pożyczkowych oraz reprezentowanie interesów członków wobec organów administracji państwowej.

⁷⁴ Ustawa z dnia 30 maja 1989 r. o izbach gospodarczych (Dz.U. 35, poz. 195 ze zm.). Mają one za zadanie reprezentowanie interesów podmiotów w zakresie ich działalności wytwórczej, handlowej, budowlanej lub usługowej, w szczególności wobec organów państwa. Kształtowanie i propagowanie zasad etyki w działalności gospodarczej, w szczególności opracowywanie i doskonalenie norm rzetelnego postępowania w obrocie gospodarczym. Mają uprawnienie do wyrażania opinii o projektach rozwiązań odnoszących się do funkcjonowania gospodarki oraz mogą uczestniczyć w przygotowywaniu projektów aktów prawnych w tym zakresie. Mogą dokonywać ocen wdrażania i funkcjonowania przepisów prawnych odnoszących się do prowadzenia działalności gospodarczej.

Do organizacji pozarządowych należą również podmioty działające na podstawie ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej⁷⁵, czyli stowarzyszenia kultury fizycznej, związki sportowe, polskie związki sportowe, stowarzyszenia kultury fizycznej o zasięgu ogólnokrajowym. W przypadku klubów sportowych, które są tworzone w formie spółek akcyjnych, tzw. sportowe spółki akcyjne, na podstawie wspomnianej ustawy⁷⁶, ustawodawca nie przyznał im prawa do uzyskania statusu organizacji pożytku publicznego⁷⁷.

Do organizacji pozarządowych o dużym znaczeniu dla społeczności lokalnej zalicza się: ochotnicze straże pożarne⁷⁸, regionalne i lokalne organizacje turystyczne⁷⁹, Polski Związek Łowiecki⁸⁰ oraz koła łowieckie⁸¹. Szczególnym rodzajem takich lokalnych organizacji pozarządowych są powołane przez osoby fizyczne i prawne spółki wodne i związki spółek wodnych oraz związki wałowe⁸². Organizacją pozarządową jest także uczniowski klub

⁷⁵ Dz.U. 2001, nr 81, poz. 889 ze zm.

⁷⁶ Zob. Art. 6 ust. 3 ustawy o kulturze fizycznej.

⁷⁷ Art. 3 ust. 4 pkt 6 u.dz.p.p. Zob. A. G n y s, *Spółka to nie organizacja pożytku publicznego*, „Rzeczpospolita”, nr 297 z 20 XII 2004 r.

⁷⁸ Zgodnie z art. 19 ustawy z dnia 21 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 2002, nr 147, poz. 1229 ze zm.) ochotnicza straż pożarna i związki ochotniczych straży pożarnych funkcjonują na podstawie przepisów ustawy Prawo o stowarzyszeniach, jest to jednostka umundurowana, wyposażona w specjalistyczny sprzęt, przeznaczona w szczególności do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi lub innymi miejscowymi zagrożeniami. Ochotnicze Straże Pożarne otrzymują status organizacji pożytku publicznego.

⁷⁹ Zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 25 czerwca 1996 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej (Dz.U. nr 62, poz. 689 ze zm.) regionalne i lokalne organizacje turystyczne działają na podstawie ustawy Prawo o stowarzyszeniach, mogą być tworzone przez osoby fizyczne i prawne w celu promocji turystycznej obszaru ich działania, wspomagania funkcjonowania i rozwoju informacji turystycznej, inicjowania, opiniowania i wspierania planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej, współpracy z Polską Organizacją Turystyczną.

⁸⁰ Zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz.U. nr 147, poz. 713 ze zm.) Polski Związek Łowiecki zrzesza osoby fizyczne i prawne, które prowadzą gospodarkę łowiecką poprzez hodowlę i pozyskiwanie zwierzyny oraz działają na rzecz jej ochrony poprzez regulację liczebności populacji zwierząt łownych.

⁸¹ Zgodnie z art. 33 Prawa łowieckiego koła łowieckie zrzeszają osoby fizyczne i stanowią podstawowe ogniwo organizacyjne w Polskim Związku Łowieckim w realizacji celów i zadań łowiectwa.

⁸² Tworzone na podstawie art. 164 ustawy z dnia 18 lipca 2001 Prawo wodne (Dz.U. nr 115, poz. 1229 ze zm.). Spółki wodne oraz związki wałowe są formami organizacyjnymi, które nie działają w celu osiągnięcia zysku, zrzeszają osoby fizyczne lub prawne i mają na celu zaspokojenie wskazanych ustawą potrzeb w dziedzinie gospodarowania wodami. Spółki wodne mogą podejmować prowadzenie działalności umożliwiającej osiągnięcie zysku netto, który przeznacza się wyłącznie na cele statutowe spółki wodnej.

sportowy, działający na podstawie przepisów ustawy o kulturze fizycznej, który uzyskuje osobowość prawną w wyniku wpisu do ewidencji prowadzonej przez starostów⁸³.

Ze względu na swoją pozycję odrębnymi aktami prawnymi uregulowano status prawny Polskiego Czerwonego Krzyża⁸⁴.

1.4. JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE NIE POSIADAJĄCE OSOBOWOŚCI PRAWNEJ

Inną kategorią organizacji pozarządowych są jednostki organizacyjne, które nie mają osobowości prawnej. Do tej kategorii można zaliczyć stowarzyszenia zwykłe, które są uproszczoną formą stowarzyszenia. Mogą one być założone przez co najmniej trzy osoby, które uchwalają regulamin działalności określający w szczególności jego nazwę, cel, teren i środki działania, siedzibę oraz przedstawiciela reprezentującego stowarzyszenie⁸⁵. Stowarzyszenia zwykłe muszą respektować takie same wymagania konstytucyjne jak stowarzyszenia mające osobowość prawną, natomiast wymagania ustawowe dotyczące procedury tworzenia są wobec nich łagodniejsze⁸⁶. Stowarzyszenie zwykłe ma jednak w praktyce ograniczone pole działalności do zasięgu lokalnego i realizuje jedynie potrzeby swoich członków⁸⁷; nie posiada organów, co uniemożliwia uzyskanie przez tę jednostkę statusu organizacji pożytku publicznego⁸⁸.

⁸³ Zob. art. 7 ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej.

⁸⁴ Zgodnie z art. 1 ustawy z 16 listopada 1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu (Dz.U. nr 41, poz. 276 ze zm.) Polski Czerwony Krzyż jest organizacją społeczną działającą na zasadzie dobrowolności, której celem jest organizowanie i prowadzenie działalności humanitarnej i wychowawczej, zmierzającej do utrwalenia pokoju między narodami poprzez szerzenie zasad humanitaryzmu, rozwijanie poszanowania czci i godności ludzkiej, ochronę zdrowia i życia ludzkiego oraz niesienie pomocy we wszystkich okolicznościach, gdy dobra te są zagrożone. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 października 2004 r. w sprawie zatwierdzenia statutu PCK (Dz.U. nr 237, poz. 2372). Dnia 24 stycznia 2005 r. PCK został wpisany do rejestru organizacji pożytku publicznego.

⁸⁵ Zgodnie z art. 40 ust. 1 i ust. 2 Prawa o stowarzyszeniach.

⁸⁶ Obniżenie wymaganej minimalnej liczby założycieli; przyjęcie regulaminu, który jest bardziej uproszczony niż statut stowarzyszenia; zamiast wniosku do sądu o rejestrację wniosek do organu nadzorującego. Zob. szerzej: P. S a r n e c k i, *Prawo o stowarzyszeniach. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 122.

⁸⁷ Tamże, s. 123. Zgodnie z art. 42 ust. 1 stowarzyszenie zwykłe nie może: powoływać terenowych jednostek organizacyjnych, łączyć się w związki stowarzyszeń, zrzekać osób prawnych, prowadzić działalności gospodarczej, przyjmować darowizn, spadków i zapisów oraz otrzymywać dotacji, a także korzystać z ofiarności publicznej.

⁸⁸ Zob. art. 20 pkt 6 u.d.z.p.p.

Innym przykładem jednostki organizacyjnej, nie posiadającej osobowości prawnej, są działające w szkołach wyższych uczelniane organizacje studenckie, które zrzeszają studentów na zasadach określonych w ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym⁸⁹. Uczelniane organizacje studenckie, w szczególności koła naukowe, zespoły artystyczne i sportowe, są wpisywane do rejestru prowadzonego przez rektora w przypadku, gdy ich statut (regulamin, deklaracje założycielskie) są zgodne z przepisami prawa i statutem uczelni⁹⁰. Podmioty te nie mają osobowości prawnej i zdolności do czynności prawnych oraz własnego majątku; może to im utrudnić otrzymanie statusu organizacji pożytku publicznego.

Bardzo istotnym przejawem zaangażowania społecznego jest samopomoc, która jest najbardziej naturalną odpowiedzią na sytuację złej jakości usług publicznych i niekompetencję służb publicznych. Samopomoc to wspólne organizowanie się w obliczu pojawienia się jakiegokolwiek trudności⁹¹. Organizacje samopomocowe to małe, nieformalne grupy, które na zasadzie dobrowolności świadczą sobie pomoc i są nastawione na osiągnięcie określonego celu. Ich członkowie czują się wobec siebie równi i chcą wspólnie stawić czoło problemom, które utrudniają ich życie⁹².

Grupy samopomocowe mają duże znaczenie w edukowaniu społeczeństwa, w przełamywaniu stereotypów i wzajemnych uprzedzeń. Najlepszym tego przykładem są grupy złożone z osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych, w których zarówno pierwsi, jaki i drudzy mogą udowodnić swoją przydatność społeczną i podwyższyć swoją samoocenę⁹³. Czasami takie grupy stają się formalne, czego przykładem mogą być stowarzyszenia rodziców, które przejmują zarządzanie małymi wiejskimi szkołami podstawowymi.

Organizacje pozarządowe są nie tylko dziełem spontanicznej aktywności obywateli, ale również dziełem organów publicznych, które do tej aktywności we współczesnym społeczeństwie powinny prowokować, zachęcać i ją nagradzać⁹⁴.

⁸⁹ Dz.U. nr 164, poz. 1365 ze zm.

⁹⁰ Zob. art. 204-205 Prawo o szkolnictwie wyższym.

⁹¹ Zob. G. Ś w i ą t k o w s k a, Z. Ś w i ą t k o w s k i, *Organizacje samopomocowe w społeczeństwie obywatelskim*, w: *Społeczeństwo obywatelskie w procesie integracji europejskiej*, red. B. Goryńska-Bittner, J. Stępień, Poznań 2002, s. 217.

⁹² Zob. J. S z m a g a l s k i, *Organizacja grup samopomocowych: czy tylko amerykański dylemat?*, w: *Organizacje pomocy i samopomocy społecznej*, Warszawa 1992, s. 36.

⁹³ Zob. J. K i r e n k o, *Dylematy wsparcia społecznego osób z niepełnosprawnością*, w: *Wsparcie społeczne w rehabilitacji i resocjalizacji*, red. Z. Palak, Z. Bartkiewicz, Lublin 2004, s. 14.

⁹⁴ Szerzej na ten temat: S. G o l i m o w s k a, *Przyszłość państwa opiekuńczego i systemu zabezpieczenia społecznego*, „Polityka Społeczna”, 12(2005), nr 11, s. 1-9. Autorka tak

2. KOŚCIELNE OSOBY PRAWNE

Drugą kategorią podmiotów, które mogą otrzymać status organizacji pożytku publicznego, są osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej⁹⁵, o stosunku Państwa do innych Kościołów i związków wyznaniowych⁹⁶ oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania⁹⁷, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego⁹⁸.

opisuje współczesne społeczeństwo: „[...] Problemem współczesnego – postmodernistycznego – świata jest bowiem osłabienie życia wspólnotowego, osłabienie także kapitału społecznego. Pulman nazywa to metaforycznie samotną grą w kręgle. Coraz więcej ludzi spędza życie w pojedynkę, jeśli nie zawsze, to w znacznej części swego życia. Czas wolny wypełnia telewizja, kino domowe oraz Internet, który dodatkowo zapewnia szybki, acz wirtualny kontakt z innymi” (tamże, s. 6).

⁹⁵ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 29, poz. 154 ze zm.).

⁹⁶ Obowiązuje obecnie 14 ustaw regulujących relacje państwa do Kościołów i związków wyznaniowych: ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Dz.U. nr 66, poz. 287 ze zm.); ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 73, poz. 324 ze zm.); ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 73, poz. 324 ze zm.); ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 97, poz. 479 ze zm.); ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 97, poz. 480 ze zm.); ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 97, poz. 481 ze zm.); ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 97, poz. 482 ze zm.); ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 41, poz. 251 ze zm.); ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 41, poz. 252 ze zm.); ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 41, poz. 253 ze zm.); ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 41, poz. 254 ze zm.); rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowców, nieposiadającego hierarchii duchownej (Dz.U. nr 38, poz. 363 ze zm.); ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 30, poz. 240 ze zm.); ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 30, poz. 241 ze zm.).

⁹⁷ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. 2005, nr 231, poz. 1965 ze zm.).

⁹⁸ Art. 3 ust. 3 pkt 1 u.dz.p.p.

Ustawodawca pomimo dokonania rozróżnienia pomiędzy organizacją pozarządową a organizacją kościelną przyznaje im te same uprawnienia⁹⁹, zaś doktryna zalicza Kościoły i inne związki wyznaniowe do szczególnej kategorii organizacji pozarządowych¹⁰⁰. Rozróżnienie to dokonane przez ustawodawcę jest zasadne, ponieważ status prawny organizacji kościelnej jest uregulowany w ustawach wyznaniowych i wewnętrznym prawie danego Kościoła lub związku wyznaniowego oraz może realizować szeroko pojęty cel religijny, co wynika z natury każdej organizacji kościelnej.

2.1. KATALOG USTAWOWYCH OSÓB PRAWNYCH

Ustawy wyznaniowe szczegółowo regulują kwestie związane z osobowością prawną Kościołów i związków wyznaniowych oraz ich jednostek organizacyjnych. Przyjęto zasadę, w myśl której osobowość prawną ma nie tylko związek wyznaniowy jako całość, ale również odrębnymi podmiotami mającymi osobowość prawną są jego jednostki organizacyjne oraz, że kościelne osoby prawne nie odpowiadają wzajemnie za swoje zobowiązania¹⁰¹.

Osobami prawnymi Kościoła Katolickiego w Polsce¹⁰² jest Kościół jako całość¹⁰³ oraz wiele przykładowo wymienionych przez ustawę o stosunku państwa do tego Kościoła podmiotów¹⁰⁴. Można je podzielić na te, które mają charakter: ogólnopolski – Konferencja Episkopatu Polski; terytorialny – metropolie, archidiecezje, diecezje, administratury apostolskie oraz parafie; mieszane (terytorialno-personalne): kościoły rektoralne, Caritas Polska¹⁰⁵, Caritas diecezjalne, Papieskie Działa Misyjne; personalny – Ordynariat Po-

⁹⁹ Zob. art. 20 u.dz.p.p. oraz art. 106 ust. 2 pkt 1 lit. d ustawy o finansach publicznych; art. 25 ust. 1 ustawy 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. nr 64, poz. 593 ze zm.).

¹⁰⁰ H. I z d e b s k i, M. K u l e s z a, *Administracja publiczna*, Warszawa 2004, s. 318.

¹⁰¹ *Prawo wyznaniowe*, red. A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, Warszawa 2006, s. 129; zob. szerzej: H. M i s z t a l, *Osobowość prawna Kościołów i innych związków wyznaniowych*, w: *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, Sandomierz 2000, s. 294-317.

¹⁰² Kościół katolicki w Polsce ma cztery obrządku: łaciński (rzymskokatolicki), bizantyńsko-ukraiński (greckokatolicki), ormiański, bizantyńsko-słowiański (neounicki).

¹⁰³ Zgodnie z art. 4 ust. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską podpisanym dnia 28 lipca 1993 r., ratyfikowanym 23 lutego 1998 r. (Dz.U. 1998, nr 51, poz. 318).

¹⁰⁴ Art. 5-14 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁰⁵ Jako pierwsze status organizacji pożytku publicznego otrzymała Caritas Polska, Caritas Diecezji Kieleckiej i Caritas Archidiecezji Gnieźnieńskiej; zob. szerzej: T. G o ł ą b, *Kontrolerska ustawa. Kościelne mniej pożyteczne?*, „Gość Niedzielny”, nr 15 z 11 IV 2004 r.

lowy, kapituły, parafie personalne, Konferencje Wyższych Przełożonych Zakonnych Męskich oraz Żeńskich, zakony, prowincje zakonów, opactwa, klasztory niezależne, domy zakonne, wyższe i niższe seminaria duchowne diecezjalne; kościelne zakłady naukowe, np. Katolicki Uniwersytet Lubelski, Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie¹⁰⁶.

Osobami prawnymi Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego wymienionymi w ustawie są: Kościół jako całość; diecezje; Prawosławny Ordynariat Wojskowy; parafie; klasztory; prawosławne seminaria duchowne; szkoły ikonografii cerkiewnej lub śpiewu; Prawosławny Metropolitalny Ośrodek Miłosierdzia; prawosławne diecezjalne ośrodki miłosierdzia; Bractwa Młodzieży Prawosławnej; bractwa cerkiewne¹⁰⁷.

Kościół Ewangelicko-Augsburski zgodnie z ustawą ma następujące osoby prawne: Kościół jako całość, diecezje, parafie, diakonaty¹⁰⁸.

W Kościele Ewangelicko-Reformowanym oraz Kościele Ewangelicko-Methodystycznym osobami prawnymi są: Kościół jako całość i parafie¹⁰⁹.

Osobami prawnymi Kościoła Chrześcijan Baptystów są: Kościół jako całość, jego okręgi, zbory oraz seminaria i szkoły teologiczne¹¹⁰.

W Kościele Adwentystów Dnia Siódmego ustawodawca nadał osobowość prawną: Kościołowi jako całości, diecezjom, Wyższemu Seminarium Duchownemu Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego im. Michała Beliny-Czechowskiego w Podkowie Leśnej, Chrześcijańskiemu Instytutowi Wydawniczemu „Znaki Czasu”, Domowi Opieki „Samarytanin” w Bielsku Białej; Ośrodkowi Radiowo-Telewizyjnemu „Głos Nadziei”, Chrześcijańskiej Służbie Charytatywnej¹¹¹.

¹⁰⁶ Zob. szerzej: *Prawo wyznaniowe*, red. A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisz, Warszawa 2006, s. 130-135.

¹⁰⁷ Zgodnie z art. 6 ustawy o stosunku państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Zob. szerzej: J. M a t w i e j u k, *Pozycja prawna organizacji kościelnych Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego i bractw prawosławnych*, w: *Studia nad dziejami i kulturą Kościoła Prawosławnego w Rzeczypospolitej*, red. P. Chomik, Białystok 2004, s. 200-217; t e n ż e, *Pozycja prawna organizacji i stowarzyszeń religijnych w Rzeczypospolitej Polskiej*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 2003, z. 6, s. 7-29.

¹⁰⁸ Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁰⁹ Zgodnie z art. 3 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej i art. 6 ust. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹¹⁰ Zgodnie z art. 5 ust. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹¹¹ Zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej.

W strukturze organizacyjnej Kościoła Polskokatolickiego osobowość prawną zgodnie z ustawą mają: Kościół jako całość, diecezje, parafie, seminaria duchowne, zakony¹¹².

Osobowość prawną otrzymały gminy wyznaniowe żydowskie i Związek Gmin¹¹³.

Ustawa regulująca status prawny Kościoła Katolickiego Mariawitów przyznała osobowość prawną: Kościołowi jako całości, kustodiom, parafiom, Zgromadzeniu Kapłanów Mariawitów, Zgromadzeniu Sióstr Mariawitek, klasztorom sióstr mariawitek¹¹⁴.

Na mocy ustawy osobami prawnymi Kościoła Starokatolickiego Mariawitów są: Kościół jako całość, diecezje, parafie, zgromadzenia zakonne, seminaria duchowne¹¹⁵.

Wiele jednostek organizacyjnych Kościoła Zielonoświątkowego otrzymało w drodze ustawy osobowość prawną: Kościół jako całość, okręgi, zbory, seminaria i szkoły teologiczne, duszpasterstwa, misje, wydawnictwa, kościelne studia radiowe i telewizyjne, ośrodki kościelne¹¹⁶.

Akt normatywny regulujący status prawny Wschodniego Kościoła Staroobrzędowców nadał osobowość prawną Kościołowi jako całości i staroobrzędowym gminom wyznaniowym¹¹⁷.

Osobowość prawną mają Muzułmański Związek Religijny jako całość i muzułmańskie gminy wyznaniowe¹¹⁸ oraz Karański Związek Religijny¹¹⁹.

W przypadku związków wyznaniowych, których status prawny nie został unormowany ustawą, osobowość prawną otrzymują one i ich jednostki orga-

¹¹² Zgodnie z art. 4 ust. 3 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹¹³ Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹¹⁴ Zgodnie z art. 3 ust. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹¹⁵ Zgodnie z art. 3 ust. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹¹⁶ Zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹¹⁷ Zgodnie z art. 2 i art. 9 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowców, nie posiadającego hierarchii duchownej.

¹¹⁸ Zgodnie z art. 35 ustawy z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹¹⁹ Zgodnie z art. 28 ust. 1 ustawy z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej.

nizacyjne, zakony i diakonaty w momencie wpisu do rejestru prowadzonego przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji¹²⁰.

2.2. INNE KOŚCIELNE OSOBY PRAWNE I JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE

Oprócz wyliczonych w ustawach wyznaniowych istnieją organizacje kościelne, wobec których nie stosuje się przepisów ustawy Prawo o stowarzyszeniach, realizujące identyczne cele co Kościoły i związki wyznaniowe, które je utworzyły¹²¹. Uzyskują one osobowość na mocy rozporządzenia ministra właściwego do spraw wyznań¹²² (obecnie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji¹²³). Organizacje kościelne są tworzone na zasadach stanowiących przez ustawy wyznaniowe¹²⁴ lub ustawę o gwarancjach wolności sumienia i wyznania¹²⁵.

Mogą być tworzone organizacje świeckie o celach religijnych¹²⁶, które nie znajdują się w strukturach związku wyznaniowego i nie podlegają jego nadzorowi¹²⁷. Podlegają one regulacjom ustawy Prawo o stowarzyszeniach i nabywają osobowość prawną po zarejestrowaniu w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Odmienny status prawny mają stowarzyszenia wyznaniowe, tworzone i działające na podstawie siedmiu ustaw wyznaniowych¹²⁸ oraz Prawa o stowarzyszeniach, które działają w łączności z władzami własnego związku wyznanio-

¹²⁰ Zgodnie z art. 34 ust. 2 i 3 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania.

¹²¹ Zob. szerzej: *Prawo wyznaniowe*, red. A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, Warszawa 2006, s. 101-103.

¹²² Na przykład: zgodnie z art. 10 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹²³ Wykaz jednostek, które nabyły osobowość prawną w tym trybie znajduje się w: W. U r u s z c z a k, Z. Z a r z y c k i, *Prawo wyznaniowe. Zbiór przepisów*, Kraków 2003, s. 579-602.

¹²⁴ Sześć ustaw wyznaniowych umożliwia tworzenie organizacji kościelnych dotyczących Kościołów: Katolickiego, Prawosławnego, Ewangelicko-Methodystycznego, Katolickiego Mariawitów, Polskokatolickiego, Starokatolickiego Mariawitów.

¹²⁵ Zgodnie z art. 19 ust. 2 pkt 14 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania Kościoły i związki wyznaniowe mogą tworzyć organizacje mające na celu działalność na rzecz formacji religijnej, kultu publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym i ich skutkom. Organizacje tworzone w trybie tych regulacji nie nabywają osobowości prawnej.

¹²⁶ Zob. szerzej: *Prawo wyznaniowe*, s. 97.

¹²⁷ Zgodnie z art. 2 pkt 11 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania.

¹²⁸ Są to ustawy o stosunku Państwa do: Kościoła Katolickiego, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Kościoła Zielonoświątkowego, Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, Kościoła Chrześcijańskich Baptystów, gmin wyznaniowych żydowskich, Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.

wego. Cele ich działalności szczegółowo określają ustawy wyznaniowe, na mocy których zostały utworzone. Zazwyczaj ich aktywność jest zgodna z nuczaniem danego związku wyznaniowego w zakresie społeczno-kulturowym, oświatowo-wychowawczym i charytatywno-opiekuńczym¹²⁹.

Kościelne osoby prawne mogą zakładać fundacje na zasadach przewidzianych przez odpowiednie ustawy wyznaniowe¹³⁰ oraz ustawę o fundacjach¹³¹. Fundacje zakładane jedynie przez kościelne osoby prawne mogą być określane jako fundacje kościelne, które w kwestiach dotyczących nadzoru nad ich działalnością oraz przeznaczeniu ich majątku w przypadku likwidacji podlegają normom stanowionym przez właściwą ustawę wyznaniową, zaś w pozostałych kwestiach podlegają regulacjom ogólnym ustawy o fundacjach¹³².

Większość z tych podmiotów przekracza wymiar wyłącznie duszpasterski, prowadząc wiele dzieł miłosierdzia oraz angażuje się w rozwój kultury i nauki. Największe z nich to katolickie ruchy, stowarzyszenia, fundacje, które pod względem liczebności są na pierwszym miejscu i często, jak *Caritas*, mają zasięg międzynarodowy¹³³. Działalność prowadzona przez *Caritas* i inne organizacje pozarządowe spotkała się z uznaniem ze strony premiera Kazimierza Marcinkiewicza, który podczas debaty pt. *Oblicza biedy, ludzie którzy niosą pomoc* 23 I 2006 r. powiedział: „Bez was nie jesteśmy w stanie wykonać programu eliminowania biedy w Polsce”¹³⁴.

¹²⁹ Zob. szerzej: *Prawo wyznaniowe*, s. 98-99.

¹³⁰ Art. 58 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz 26 konkordatu; art. 43 ustawy o stosunku państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego; art. 36 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej; art. 22 ust. 2 ustawy o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej; art. 32 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej; art. 30 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej; art. 29 o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej; art. 27 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej.

¹³¹ Art. 2 ustawy o fundacjach.

¹³² Zob. szerzej: H. C i o c h, *Istota fundacji kościelnych*, w: *Divina et humana. Księga Jubileuszowa w 65. rocznicę urodzin Księdza Profesora Henryka Misztala*, red. A. Dębiński, W. Bar, P. Stanisławski, Lublin 2001, s. 63-72; G. K a d e c k i, *Fundacje zakładane przez kościelne osoby prawne (zagadnienia wybrane)*, „Rejent”, 2004, nr 11, s. 122-137.

¹³³ P. R o m a n i u k, *Organizacje pozarządowe pomostem dla najbardziej potrzebujących*, „Studia Prawnoustrojowe”, 2003, nr 2, s. 131.

¹³⁴ Zob. szerzej: <http://ekai.pl/serwis/?MID=10752> z 24 I 2006 r. W czasie tego spotkania premier złożył deklarację: „zdjęcia durnego prawa, jakie utrudnia przekazywanie 1 procenta z podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego, jakie obciąża darczyńców”.

W ramach Kościołów i związków wyznaniowych działają wierni skupieni w grupach, które nie mają osobowości prawnej, lecz jedynie aprobatę odpowiednich władz kościelnych, jak ma to miejsce w Kościele katolickim, gdzie mamy do czynienia z licznymi grupami modlitewnymi, takimi jak np.: wspólnoty Odnowy w Duchu Świętym, wspólnoty Drogi Neokatechumenalnej¹³⁵, czy wspólnoty „Wiara i Światło”¹³⁶. Powstały one jako owoc Soboru Watykańskiego II i bardzo aktywnie uczestniczą w ewangelizacji oraz dziełach miłosierdzia prowadzonych przez Kościół katolicki. Wspólnoty te stanowią miejsce terapii dla ich członków, gdzie nie ma sztuczności, dzięki temu rodzą się w nich głębokie relacje i odbudowywana jest godność osoby ludzkiej¹³⁷. Wspólnota staje się często przeciwwagą wobec instytucjonalnych form opieki nad upośledzonymi, stanowi odpowiedź na ich głębokie poczucie osamotnienia i beznadziejności, nie pozwala, by czuli się na marginesie życia społecznego¹³⁸.

W praktyce większość z powyższych podmiotów może otrzymać status organizacji pożytku publicznego w przypadku, gdy ich cele statutowe nie ograniczają się wyłącznie do tych o charakterze religijnym, lecz obejmują także inne, które znajdują się w ustawowym katalogu działalności pożytku publicznego, np. pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej, oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób¹³⁹; działalność charytatywna¹⁴⁰; kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i tradycji¹⁴¹.

¹³⁵ Nie jest stowarzyszeniem ani ruchem, lecz „itinerarium formacji katolickiej ważnej dla społeczeństwa i czasów dzisiejszych” zob. szerzej: J a n P a w e ł II, *List Ogniwolvolta z dnia 30 sierpnia 1990 r.*, „Acta Apostolicae Sedis”, 82(1990), s. 1515; *Dekret Papieskiej Rady do spraw Świeckich zatwierdzający Statut Drogi Neokatechumenalnej z dnia 29 sierpnia 2002 r.* (1390/02/AIC-110), w: *Droga Neokatechumenalna, Statut*, Lublin 2002, s. 11-14. W Polsce osobowość prawną ma jako organizacja kościelna Kościoła katolickiego Centrum Formacji Wspólnot Neokatechumenalnych Archidiecezji Lubelskiej na mocy rozporządzenia Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 1996 r. w sprawie nadania osobowości prawnej Centrum Formacji Wspólnot Neokatechumenalnych Archidiecezji Lubelskiej z siedzibą w Lublinie (Dz.U. nr 147, poz. 690).

¹³⁶ Powstała w 1971 r. we Francji wspólnota „Wiara i Światło” skupia osoby niepełnosprawne, ich rodziny i przyjaciół. Zob. szerzej: J. V a n i e r, *Duchowość „Wiary i Światła”*, Kraków 1993; t e n ż e, *Karta i konstytucja „Wiary i Światła”*, Kraków 1993.

¹³⁷ E. T o m a s i k, *Rewalidacyjne znaczenie wspólnot integracyjnych*, w: *Wybrane zagadnienia z pedagogiki specjalnej*, red. E. Tomasiak, Warszawa 1997, s. 41.

¹³⁸ Zob. A. S t u d z i ż b a, *Wspólnoty „Wiary i Światła” jako grupa wsparcia osób niepełnosprawnych intelektualnie ich opiekunów*, w: *Wsparcie społeczne w rehabilitacji i resocjalizacji*, red. Z. Polak, Lublin 2004, s. 170-171. Szerzej na ten temat zob.: J. V a n i e r, *Wspólnota miejscem radości i przebaczenia*, Warszawa 1985.

¹³⁹ Art. 4 ust. 1 pkt 1 u.dz.p.p.

¹⁴⁰ Art. 4 ust. 1 pkt 2 u.dz.p.p.

3. STOWARZYSZENIA JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Tworzenie i zasady funkcjonowania stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego regulują ustawy samorządowe. W przypadku stowarzyszeń gmin będzie to ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym¹⁴², powiatów – ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym¹⁴³, województw – ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa¹⁴⁴. Stowarzyszenia te są tworzone w celu wspierania idei samorządu terytorialnego oraz obrony wspólnych interesów jednostek samorządu. Stowarzyszenie takie może zrzeszać gminy, powiaty i województwa. Jego organizacje i tryb pracy oraz zadania określa statut. Do stowarzyszeń stosuje się odpowiednio normy Prawa o stowarzyszeniach¹⁴⁵.

Stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego może uzyskać status organizacji pożytku publicznego, jeśli wśród ich celów znajdują się zadania związane z działalnością pożytku publicznego, np. działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych¹⁴⁶; upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji¹⁴⁷; promocja i organizacja wolontariatu¹⁴⁸; działalność wspomagająca technicznie, szkoleniowo, informacyjnie lub finansowo organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 u.dz.p.p. w zakresie działalności pożytku publicznego¹⁴⁹.

¹⁴¹ Art. 4 ust. 1 pkt 13 u.dz.p.p.

¹⁴² Art. 84 ust. 1 (Dz.U. 2001, nr 142, poz. 1591 ze zm.).

¹⁴³ Art. 75 (Dz.U. 2001, nr 142, poz. 1592 ze zm.).

¹⁴⁴ Art. 8 b (Dz.U. 2001, nr 142, poz. 1590 ze zm.).

¹⁴⁵ Zob. szerzej: H. I z d e b s k i, *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Warszawa 2004, s. 230-231.

¹⁴⁶ Art. 4 ust. 1 pkt 10 u.dz.p.p.

¹⁴⁷ Art. 4 ust. 1 pkt 18 u.dz.p.p.

¹⁴⁸ Art. 4 ust. 1 pkt 23 u.dz.p.p.

¹⁴⁹ Art. 4 ust. 1 pkt 24 u.dz.p.p.

ENTITIES THAT MAY GAIN THE STATUS
OF A PUBLIC BENEFIT ORGANIZATION

S u m m a r y

This article analyses current acts of Polish law that refer to those entities which are entitled to the status of public benefit organization. The legislator permits three groups of entities to apply for this status. These are: non-governmental organizations, ecclesiastical legal persons and associations of local self-government units.

The author presents legal definitions of such entities and determines the scope of the notion of a non-governmental organization on the basis of several tens of normative acts.

Translated by Tomasz Pałkowski

Słowa kluczowe: organizacji pozarządowa, organizacja pożytku publicznego, trzeci sektor.

Key words: non-governmental organization, public benefit organization, third sector.